

УДК 347.77(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/yuv.v6.2022.28>

О. Уртаєв,

адвокат, арбітражний керуючий,
аспірант кафедри теорії держави і права
Міжнародного гуманітарного університету

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРІ ІТ-ПРАВА

Постановка проблеми. У зв'язку із стрімким розвитком інформаційних технологій виникають, змінюються та припиняються різноманітні правовідносини, що підлягають регулюванню за допомогою методів як приватного, так і публічного права або завдяки поєднанню обох цих методів. Це обумовлює необхідність дослідження правової природи та особливостей регулювання правовідносин в сфері ІТ-права.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, пов'язані із дослідженнями правової природи інформаційних технологій, їх суб'єктного та об'єктного складу досліджувалися у працях таких науковців як О.А. Баранова, Д.В. Грібанова, Р.І. Еннана, В.О. Селезньова, Л.Л. Тарасенка, В.С. Цимбалюка, О.С. Яворської.

Метою даної статті є дослідження особливостей регулювання правовідносин у сфері ІТ-права, визначення правової природи, об'єктного та суб'єктного складу інформаційних правовідносин.

Виклад основного матеріалу. Правовідносини у сфері ІТ-права – це особливий вид правових відносин, які виникають, змінюються та припиняються між різними суб'єктами з приводу набуття, здійснення та захисту прав інтелектуальної власності, права на інформацію та інших прав в інформаційному середовищі.

Упорядкування правовідносин інформаційного суспільства мож-

ливе за допомогою ІТ або за допомогою правового регулювання, внаслідок чого виникає ІТ-право та ІТ-правовідносини зокрема.

До основних елементів інформаційних відносин, належать:

1) суб'єкти, які вступають у правовідносини при здійсненні інформаційних процесів;

2) поведінка (дія, бездіяльність) суб'єктів при здійсненні ними інформаційних правовідносин, зокрема, набуття виключних прав, передача майнових прав, купівля-продаж інформаційних об'єктів, тиражування і поширення зазначених об'єктів;

3) об'єкти, у зв'язку з якими суб'єкти вступають в інформаційні правовідносини;

4) права та обов'язки і відповідальність при здійсненні інформаційних процесів.

Правовідносини, які виникають у сфері ІТ-права, за своєю правовою природою є неоднорідними. Такі правовідносини можуть бути цивільними, господарськими, адміністративними, корпоративними тощо. Це залежить від суб'єктного та об'єктного складу, змісту, методів і принципів правового регулювання.

Особливістю правовідносин у сфері ІТ-права є їхня опосередкованість і необмежений простір застосування. Переважна частина таких правовідносин виникають та існують у межах або за допомогою мережі Інтернет. Інтернет-простір є засобом формування специфічного різновиду

комунікацій, які характеризуються своєю неоднорідністю.

Більша частина правовідносин у сфері ІТ-права підпадає під цивільно-правове регулювання даних відносин [1, с. 136]:

- 1) надання послуг програмного забезпечення або його розробки;
- 2) роботи із фізичними особами-підприємцями або програмістами;
- 3) юридичний супровід фрілансерів;
- 4) правовий аудит ІТ-компаній;
- 5) правовий захист веб-сторінок і контенту;
- 6) оформлення та захист авторських прав і торгової марки в мережі Інтернет;
- 7) оформлення договору купівлі-продажу сайту, домену тощо;
- 8) правове забезпечення діяльності інтернет-магазинів;
- 9) створення і реєстрація суб'єктів господарювання в сфері ІТ-права;
- 10) захист прав інтелектуальної власності, захист інформації, ліцензійні угоди тощо.

Такі відносини в основному є регулятивними, проте у деяких випадках можуть також супроводжуватися цивільними організаційними правовідносинами (наприклад, створення юридичних осіб тощо). Так як мова йде про сферу приватного права, де діє диспозитивний метод правового регулювання, існування якого забезпечує надання договору значення норми цивільного законодавства, можна стверджувати, що саме з його допомогою складаються основні норми, які можуть бути віднесені до ІТ-права.

Литвинов Є. П. визначає відносини у сфері ІТ-права як особливі відносини, які виникають в результаті впливу норм міжнародного та інших галузей права, міжнародних договорів, рішень судів на поведінку людей і організацій (суб'єктів) [2, с. 146].

Інформаційні правовідносини можуть бути як абсолютними, так і відносними. Їх об'єктами можуть

бути як результати інтелектуальної діяльності, так і результати робіт, послуги. Змістом правовідносин є взаємні права та обов'язки їх учасників [3, с. 88].

Якщо звернутися до співвідношення поняття правовідносин у сфері ІТ-права та поняття інформаційних правовідносин, то варто зазначити, що не всі інформаційні правовідносини є «технологічними», і не всі «технологічні» правовідносини є інформаційними, так само не всі інтернет-правовідносини можна вважати «інформаційними».

Також треба звернути увагу на той факт, що до правовідносин у сфері ІТ-права належать різноманітні за своїми властивостями та характеристиками відносини, які є соціальними зв'язками як по «горизонталі», так і по «вертикалі», а отже для їх регулювання використовується як диспозитивний, так і імперативний методи.

Характерне для імперативного методу є те, що правове регулювання базується на владно-імперативних засадах (засади влади та підпорядкування), здійснюється у вертикальній площині суспільних відносин.

Для диспозитивного методу правового регулювання характерна формальна рівність, ініціативність та вільний розсуд учасників відповідних відносин.

Таким чином, для регулювання правовідносин у сфері ІТ-права відсутній єдиний метод правового регулювання, однак залежно від типу відносин, що регулюються, і конкретних завдань може застосовуватися як метод координації (диспозитивний), так і метод субординації (імперативний).

Правовідносини, що виникають з приводу функціонування мережі Інтернет, мають такі ознаки:

- 1) обмін інформації відбувається в електронній формі;
- 2) віддаленість суб'єктів відносин між собою у просторі;

3) використання програмного забезпечення, технічних стандартів і протоколів;

4) схильність Інтернет-відносин до саморегуляції;

5) наявність суб'єктів, які не ініціювали ці відносини, проте мали організаційно-технічну можливість здійснити вплив на них;

6) технологічна складність мережі Інтернет;

7) поширені можливості порушення інформаційних прав суб'єктів цих відносин;

8) технічний, культурний та освітній ценз суб'єктів цих відносин [4, с. 12].

Говорячи про джерела правового регулювання відносин, які виникають у галузі функціонування та реалізації ІТ, у першу чергу, слід вести мову про акти законодавства, які стосуються ІТ. Таким основоположним актом є Конституція України, яка закріплює низку прав і свобод людини та громадянина, що визначають її правовий статус в інформаційному середовищі, у тому числі у сфері використання інформаційних технологій (статті 31, 32, 34, 41 Конституції України).

Що стосується окремих актів спеціального законодавства, що регулюють ІТ-сферу, то доцільно виокремити такі дві групи:

1) ті, що повністю присвячені регулюванню питань, пов'язаних з інформатизацією, розвитком інформаційного суспільства, створенням і застосуванням інформаційних систем, їх мереж, інших інформаційних технологій;

2) ті, що містять окремі норми, які підлягають застосуванню до відносин, пов'язаних з функціонуванням та використанням ІТ.

Серед нормативно-правових актів першої групи необхідно відзначити наступні: Закон України «Про інформацію», Закон України «Про науково-технічну інформацію», Закон України «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних систе-

мах», Закон України «Про Концепцію Національної програми інформатизації» тощо.

До другої групи нормативно-правових актів належать здебільшого кодифіковані акти законодавства. Основним кодифікованим актом законодавства щодо регулювання правовідносин у сфері ІТ-права є Цивільний кодекс України, у якому визначені об'єкти та суб'єкти права інтелектуальної власності, їх права, основні засади охорони та захисту прав інтелектуальної власності, цивільно-правові договори, які опосередковують використання об'єктів права інтелектуальної власності та розпорядження майновими правами на ці об'єкти.

Серед інших законодавчих актів України, які застосовуються у сфері ІТ, виділяють Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», Закон України «Про охорону прав на промислові зразки», Закон України «Про телебачення і радіомовлення» тощо.

До системи джерел регулювання інформаційно-технологічних відносин включаються також міжнародні договори відповідно до вимог ст. 9 Конституції України.

Екстериторіальний характер побудови та функціонування у сфері ІТ-права зумовлює необхідність поєднання міжнародного та національного правового регулювання.

Правове регулювання суспільних відносин, пов'язаних із мережею Інтернет, ускладнюється кількома факторами: зростає кількість користувачів і сфер людської діяльності, в яких використовуються інтернет-технології. Відповідно, зростає кількість інформації, швидкість її використання в процесі реалізації діяльності людей та їхніх груп від створення, передачі, зберігання, використання до знищення інформації.

У науковій літературі виділяють певні види правовідносин, які

виникають між суб'єктами (учасниками) інформаційних правовідносин. Зокрема, Л.Л. Тарасенко виділяє такі види цих правовідносин [3, с. 89]:

1. Договірні відносини між замовником веб-сайту і його розробником. Особливостями таких правовідносин є те, що договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності може бути змішаним та містити умови договорів підряду. Замовник може отримати як виключні, так і невиключні майнові права інтелектуальної власності на створений веб-сайт.

2. Правовідносини між розробником веб-сайту та його працівниками або іншими залученими особами, які виконують роботу на основі цивільно-правового чи трудового договорів. За своєю правовою природою ці правовідносини можуть бути як цивільно-правовими, так і трудовими. Це залежить від того, чи робота виконується працівником або особою-підрядником. У договорах, що укладаються між замовниками робіт та виконавцями (працівниками) необхідно передбачити умову про розподіл майнових прав інтелектуальної власності на об'єкти, які створюються.

3. Правовідносини між співавторами – розробниками сайту. У зв'язку із складністю правової природи веб-сайту, у його розробці можуть брати участь декілька осіб, відтак між ними виникають відносини співавторства. Співавторство визначається фактом спільної творчої праці осіб; фактом творчого внеску кожного із співавторів; створений спільною творчою працею об'єкт є єдиним цілісним твором, що об'єднується єдиним творчим задумом, ідеєю; твір неможливо поділити на частини без втрати його цілісності та первісного значення відповідно до творчого задуму [5, с. 105].

4. Правовідносини між власником веб-сайту і реєстратором,

між реєстратором та адміністратором доменного простору, між адміністраторами доменного простору мережі Інтернет першого і другого рівня. Для повноцінного функціонування веб-сайт повинен мати доменне ім'я. Для отримання доменного імені потенційний власник веб-сайту повинен звернутися до реєстратора. Потенційний власник веб-сайту є реєстрантом. Реєстратор – суб'єкт господарювання, який надає реєстранту послуги, необхідні для технічного забезпечення делегування і функціонування доменного імені. Між реєстрантом і реєстратором укладається договір. Без участі реєстратора неможливо отримати доменне ім'я. Реєстратор фактично є посередником між власником веб-сайту і адміністратором, здійснює технічні функції делегування та функціонування доменного імені.

5. Між власником веб-сайту і хостинг-провайдером. У цьому випадку наявні договірні відносини, відповідно до яких хостинг-компанія надає дисковий простір для зберігання інформації (яка міститься на веб-сайті) на сервері. Основним завданням хостинг-компанії є надання доступу до обладнання або даних клієнта з мережі Інтернет.

6. Між власником веб-сайту і власниками веб-сторінок. Це різновид договірних відносин. Переважно власник веб-сайту встановлює правила, про що повинна бути відповідна позначка біля них. У деяких випадках власник веб-сайту може не співпадати з особою, яка розмістила певну інформацію на такому сайті. Даною особою може бути або власник веб-сторінки, або інша особа, яка вказана автором таких матеріалів, або особа, яка лише технічно розмістила чужі авторські матеріали на веб-сайті.

7. Між користувачем Інтернету і власником веб-сайту та авторами інформаційних матеріалів, володільцями прав на інші об'єкти права інтелектуальної

власності, які використовуються в межах веб-сайту. Користувач Інтернету може споживати інформацію без перешкод, яка міститься у вільному доступі, проте подальше використання користувачем залежить від дозволів праволодильців на таке використання. При використанні інформації без згоди автора такі дії вважатимуться неправомірними.

8. Між користувачем Інтернету та провайдером (оператором) надання телекомунікаційних послуг. Предметом даних договірних відносин є надання послуг споживачеві, у тому числі щодо отримання доступу до мережі Інтернет. Телекомунікаційні послуги надаються абоненту на умовах договору з провайдером, який передбачає підключення кінцевого обладнання, що перебуває у власності або користуванні абонента, до телекомунікаційної мережі [6].

9. Між учасниками відносин електронної комерції. Відповідно до п.15 ст. 3 Закону України «Про електронну комерцію», суб'єкт електронної комерції – суб'єкт господарювання будь-якої організаційно-правової форми, що реалізує товари, виконує роботи, надає послуги з використанням інформаційно-комунікаційних систем, або особа, яка придбаває, замовляє, використовує зазначені товари, роботи, послуги шляхом вчинення електронного правочину [7].

Наведений перелік суб'єктів інформаційних технологій не є вичерпним. Інформаційні технології, а також правовідносини у цифровому середовищі, розвиваються швидкими темпами. Частіше за всього правове регулювання даних відносин не встигає за їх стрімким розвитком.

Висновки. Уніфікація правових підходів до регулювання цифрового середовища особливо актуальна. ІТ-право не може мати перспектив розвитку виключно у рамках національної держави. Міжнародне

співробітництво, на основі якого можуть бути вироблені єдині підходи, принципи мирного, комфортного співжиття у цифровому середовищі, має тут визначальне значення.

Особливості інформаційно-технологічних відносин зумовлюють те, що за інтенсивністю свого розвитку вони завжди випереджатимуть законотворчий процес.

Однак ситуацію з правовим регулюванням інформаційних правовідносин не треба трактувати вкрай негативно. Численні існуючі норми у законодавстві України з успіхом можуть бути пристосовані до регулювання інформаційного середовища. Разом з тим не можна заперечувати, що вже виникла необхідність встановлення спеціальних правил, які б враховували особливості саме Інтернет-відносин, запровадження норм міжнародного та національного законодавства, спрямованих на їх ефективне регулювання.

Не дивлячись на значний прогрес у розвитку ІТ-права за останні роки, подальший розвиток даної сфери в Україні безпосередньо залежатиме від багатьох факторів, зокрема, правил реєстрації і ведення бізнесу, забезпечення його безпеки, розвитку ринку ІТ-послуг, кадрового забезпечення, податкової політики тощо.

Перелік правовідносин, що виникають у сфері ІТ-права, є досить загальним, але очевидним є те, що вони є неоднорідними за своєю правовою природою, а отже знайти чіткі критерії, які б дали змогу провести певну їх класифікацію, дуже важко. Єдиним об'єднуючим фактором є віртуальна середовище виникнення, зміни та припинення цих відносин.

Наведений перелік правовідносин у сфері ІТ-права свідчить про те, що вони є унікальними. Безсумнівно різноманітність існуючих інформаційних правовідносин, що постійно розвиваються та ускладнюються, безпосередньо повинна впливати і на характер їх правового регулювання.

На сьогоднішній день ІТ-право потребує таких правових норм, які будуть сприяти розвитку глобального і відкритого єдиного цифрового ринку шляхом уніфікації законодавства і спрощення правил та процедур, які застосовуються у різних країнах.

Статтю присвячено висвітленню однієї з актуальних теоретико-практичних тем щодо питань особливостей регулювання правовідносин у сфері ІТ-права, дослідження правової природи, об'єктного та суб'єктного складу інформаційних правовідносин. ІТ-право розглядається як багатостороння, різноманітна сфера, в обсяг категорії якої входять усі відносини, що складаються в цифровому середовищі. Протягом останніх років в Україні та світі спостерігається стрімкий розвиток інформаційних технологій. Формування та розвиток міжнародного простору, інформатизація, регіоналізація, а також геополітичні процеси, що відбуваються сьогодні на тлі глобалізації міжнародного простору надають поштовх до розвитку інформаційних правовідносин та ІТ-праву зокрема. ІТ-галузь є однією з найбільш перспективних та інноваційних сфер сучасної економіки України. У розрізі сучасної економіки ІТ-право є однією з найперспективніших галузей права та такою, що стрімко розвивається та видозмінюється. Розвиток ІТ-сфери дає можливість створювати нові технологічні рішення та інструменти, які значним чином полегшують наше життя: як у виконанні простих буденних задач, так і у проведенні надзвичайно складних обчислень, моделювань та ін. Удосконалюються і елементарні процеси у здійсненні базових правовідносин, зокрема й у сфері ідентифікації. Усе це свідчить про стрімкий розвиток ІТ-правовідносин, який супрово-

джується своїми особливостями та проблемними питаннями. У процесі застосування і розвитку інформаційних технологій виникла і специфічна сфера суспільних відносин у цифровому (віртуальному) просторі, а з нею й формування високотехнологічної галузі економіки. Через це виникає необхідність відповідного правового регулювання такого роду суспільних відносин на рівні такої ж специфічної та комплексної галузі права як ІТ-право. У статті досліджуються питання правового статусу суб'єктів ІТ-права, зміст правовідносин за їх участю, правовий режим різних об'єктів.

Ключові слова: ІТ-право, правове регулювання, інформаційні правовідносини, суб'єкти, об'єкти інформаційних правовідносин, інформаційне суспільство.

Urtaiev O. Peculiarities of regulation of legal relations in the field of IT law

The article is devoted to the coverage of one of the relevant theoretical and practical topics regarding the issues of the peculiarities of the regulation of legal relations in the field of IT law, the study of the legal nature, object and subject composition of informational legal relations. IT law is considered as a multifaceted, diverse field, the scope of which category includes all relations that take place in the digital environment. In recent years, rapid development of information technologies has been observed in Ukraine and the world. The formation and development of the international space, informatization, regionalization, as well as geopolitical processes taking place today against the background of the globalization of the international space give impetus to the development of informational legal relations and IT law in particular. The IT industry is one of the most promising and innovative spheres of

the modern economy of Ukraine. In terms of the modern economy, IT law is one of the most promising branches of law and one that is rapidly developing and changing. The development of the IT sphere makes it possible to create new technological solutions and tools that greatly facilitate our lives: both in performing simple everyday tasks and in performing extremely complex calculations, simulations, etc. Elementary processes in the implementation of basic legal relations are also being improved, in particular in the field of identification. All this indicates the rapid development of IT-legal relations, which is accompanied by its own peculiarities and problematic issues. In the process of application and development of information technologies, a specific sphere of social relations in the digital (virtual) space arose, and with it the formation of a high-tech branch of the economy. Because of this, there is a need for appropriate legal regulation of this kind of social relations at the level of such a specific and complex field of law as IT law. The article examines the legal status of subjects of IT law, the content of legal relations with their participation, the legal regime of various objects.

Key words: IT law, legal regulation, information legal relations, subjects, objects of information legal relations, information society.

Література

1. Основи IT-права: навч. посібник. Т.В. Бачинський, Р.І. Радейко О.І. Харитонова. К.: Юрінком Інтер. 2017. 208 с.
2. Литвинов Є.П. Правовідносини в Інтернет-праві. Часопис Київ. ун-ту права. 2013. №3. С. 145–149.
3. Тарасенко Л.Л. Суб'єкти правовідносин у цифровому середовищі. Часопис цивілістики. 26 випуск. С. 87–92.
4. Еннан Р.І. IT право: проблеми і перспективи розвитку в Україні URL: <http://arhd.ua/publication-173/>; Еннан Р.І. Поняття, ознаки, сутність, специфіка та види відносин у мережі Інтернет. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2013. № 3. С. 10–19.
5. Інтелектуальне право України / За ред. О.С. Яворської. Тернопіль: Підручники і посібники, 2016. 608 с.
6. Рекомендації для Інтернет-провайдерів, контент-провайдерів та користувачів файлообмінних мереж та інших веб-сервісів щодо правомірного використання об'єктів авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет. URL: <http://sips.gov.ua/ua/ip.html>
7. Закон України «Про електронну комерцію». Верховна Рада України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#n22>